

DİL VE SÖZEL ŞİDDET

Bülent ÇİFTPINAR*

ÖZET

Bu konuda özellikle vurgulanan ana nokta, insana özgü sevinç, arzu, kıskançlık, kızgınlık... gibi duyguları dil yoluyla ifade edemeyen bireylerin şiddete başvurmalarıdır. Ancak bu noktada, sözlü şiddet fiziksel şiddetten daha ön plandadır ve en kırıcı, en aşağılayıcı şekillerde kendini gösterebilir. Sözel şiddet toplum içi çatışmalara sebep olabileceği gibi toplumlar arasında da ortaya çıkabilir. Toplum içi çatışmalar bireysel acı verirken, toplumlur arası çatışmalar kitleleri etkiler. İnsanın temel dürtülerinden biri olan şiddet, dili anlamlı ve yeterli kullanım sayesinde ortadan kalkabilir. Bu noktada, toplumun çekirdeğini oluşturan aile bilinçlendirilmelidir. Ayrıca, çocukların sosyalleştiği okullarda da tam anlamıyla dili kullanma şansı verildiğinde, kendisini ifade edebilen bireylerden oluşan toplumlar ortaya çıkacaktır. Böyle toplumlarda da savaşa kadar varan ilkel düşünce olasılığı neredeyse sıfırdır. Bu yüzden dilin, insanlar arası iletişim ve etkileşim mecburiyeti içinde en önemli araç olarak, temelde insanların mutluluğu için en iyi şekilde kullanılması gerekir.

Anahtar Sözcükler: Dil, Birey, Toplum, Şiddet ve İletişim

ABSTRACT

The main point particularly emphasized on this subject is individuals resorting to violence because of their lackness in expressing their feelings peculiar to humanity such as joy, desire, jealousy, anger, and so on. But, meanwhile, violence in words is in a more important place than it is physically. Violence in words, as it causes conflicts when it is nation-wide, may also cause international ones. International conflicts affects a great deal of people, whereas it gives individual suffer when it is nation-wide. Violence as one of the basic motives of humanity, may be removed by using the language adequately and significantly. At this point, the family constituting the cradle of the society should be become conscious. Furthermore, if the chance of using the language is given in the schools where the children are socialized, societies originated by individuals who are able to express themselves well, would be revealed. In this connection, the probability of primitive thoughts attaining the wars is almost a zero. In this respect, language as the most important device in the obligation of communication and interaction among humans, should be used in the best way for basicly humans' happiness.

* Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Ana Bilim Dalı

Key Words: *Language, Individual, Society, Violence and Communication*

GİRİŞ

İnsanlar uygarlaştıkça, bilim ve teknolojik gelişmeler arttıkça, bilgi üretim ve iletişimin sınır tanımazlığı karşısında, şiddetin yerine diyalog ve barışın dünyaya hakim olacağına inanılmaktaydı. Ancak 21. yüzyıla girdiğimiz bu dönemde bile beklentilerimizin henüz gerçekleşmediğini görüyoruz. İnsanlık tarihi kadar eski ve sosyal bir yara olan şiddet kavramı, henüz tam olarak anlaşılıp çözüme kavuşturulamamıştır. Her alanda olduğu gibi, şiddet sözcüğünün hangi anlamlar, hangi amaçlar ve algılanış biçimindeki farklılıklar nedeni ile uygulanıp uygulanmayacağı konusundaki tartışmalar her geçen gün biraz daha karmaşık bir hal almaktadır. Dünyada yaşayan bütün insanlar ve toplumlar, en medenisinden en geri kalmışına kadar **“her türlü şiddete karşıyız”** ortak fikrine sahip olmalarına rağmen, hala şiddete karşı ortak bir dil ve çözüm bulamamışlardır. Bu noktada üzerinde önemle durulması gereken konu sözel şiddettir. Çünkü sözel şiddet, en az fiziksel şiddet kadar etkili ve fiziksel şiddetten daha yaygındır. Bununla birlikte unutulmamalıdır ki, sözel şiddet bireyin doğumundan itibaren en sık karşılaştığı şiddet türüdür. Bunun altında yatan ana sebep ise, kendisini ifade etmekte zorluk çeken bireylerin, en basit şekilde ortaya koydukları bir davranış olmasıdır. Bu da dilin yeterli kullanma yeteneğine sahip olunmadığını gösterir.

Yaşayan her canlının doğasında şiddet dürtüsünün az yada çok olarak bulunduğu bilinmekle birlikte, eğitilebilir, engellenebilir, bastırılabilir olduğu da kabul edilmiştir. Kökeni insanoğlunun var oluşundan bu yana süren şiddet, kişiden kişiye, toplumdaki topluma, kültürden kültüre göre çok farklı algılanmaktadır. Bu algılama biçimi aynı zamanda insanların tavır ve davranışlarının yanı sıra dillerini (vücut dili ve konuşma dilini) de etkilemektedir. Vücut dili de, toplumdaki topluma farklılıklar gösterir (çeşitli örnekler için bkz. Morris, 1994) Kültür, bir yaşam biçimidir. Bir milletin sosyal kurumlarına, yaşam standartlarına yansımakta ve böyle hayat bulmaktadır. Kültür, tarih, müzik, din, mimari ve özellikle **dil** ile ifade bulan adeta bir kimliktir. Kültürel kimliğin, dil ağırlığının bilinmesinin bir millet için sayısız faydalar sağladığı kesindir. Dilini kaybeden bir milletin diğer kültür özelliklerini yaşatabileceğini düşünmek mümkün değildir. Başka dillerden alıntı kelimelerle oluşturulan bir dil, bir milletin düşünce sistemini ortaya koyamaz (çeşitli örnekler için bkz. Çiftpınar, 2000). İletişim imkanlarının yaygınlaşması, kültürler arası iletişim ve etkileşimin artması ile insanlar dünya genelinde; ortak bir kültür oluşturma çabası içine girmişlerdir. İnsan düşünen, düşünceleri doğrultusunda üretebilen, dili ve konuşma özelliği ile diğer canlılardan üstün bir varlıktır. O, yaşadığı aile, sosyal çevresi ile ait olduğu toplumun diline ve kültürüne göre şekil alır. İnsan gereksinimlerini sağlayan doğal çevrenin yaşamsal etkisi kadar, kendine özgü kişiliğinin

gelişmesinde sosyal ve toplumsal çevrenin etkisi de önemlidir. Çünkü, çevrenin temelini oluşturan insan ilişkileri ve etkileşimleridir. Kültür ve çevre insanın düşünce dünyasını aynı zamanda dilini etkileyen, adeta onlara biçim veren önemli öğelerdir. İnsanlar, ne zaman, nerede ve hangi toplumda dünyaya geleceklerini seçemezler. Dünyaya geldiği toplum ve aile çevresinin kalıplarına göre şekil alırlar. İçinde bulunduğumuz çağ, sürekli gelişme ve değişme çabası içindedir. Öyle ki, bu değişime bütün toplumlar gibi Türk toplumu da ayak uydurmaya çalışmaktadır. Bu değişim süreci içinde ortaya çıkan ve yaşamı etkileyen sürtüşmeler, kırgınlıklar, kızgınlıklar, adaletsizlikler... vb. gibi şiddet içeren her türlü insana özgü davranışlar görülmektedir. Kısaca diyebiliriz ki insanlar; dünyaya gelir gelmez şiddet ortamının içinde hayata gözlerini açmakta ve ölümlerine kadar bu süreç devam etmektedir. Çünkü; şiddet bütün canlılarda mevcut olan ilkel bir içgüdüdür. Freud, saldırganlığın doğuştan gelen, bütün canlılarda ortak olarak bulunan, ve öğrenme ile değişmeyen evrensel bir içgüdü olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda cinsel içgüdüye bağlı olduğunu da ileri sürmüştür. Freud'a göre libido (eros=sevgeç) adı verilen, doğuştan gelen, haz veren, uyum sağlayan, kişiliği ve davranışları oluşturan ve aynı zamanda hayat boyu süren, ruhsal gücün gelişmesinin belli aşamaları vardır. Ağız (oral) döneminin, sözlü saldırganlık, çok konuşan, başkalarını kötüleyen, küçülten, iğneleyen, alaya alan, suçlayan, çabuk öfkelenen, kızıp bağırıp çağıran, şiddet eylemlerine yatkın, edilgen ve bağımlı davranma biçiminde ortaya çıkan bir takıntısıdır (Balciöglü, 2001, s.37; Ünlü, 1992, s.128). Her ne kadar doğuştan ve evrensel olduğu kabul edilen bu ilkel dürtü, zamanla öğrenilen bir eylem biçimi olmaktadır. Buna karşın insanlar da, uyum sağlamak, hayatı sürdürmek için ortaya çıkan, savunmaya yönelik davranışlar ve şiddet eylemleri, insan beyninin belirli yapılarından, işlevlerinden kaynaklanmaktadır. İnsan hayatını tehdit eden olayları, zekası ile önceden sezebilir, onları yorumlayıp tedbirler alabilir. Bunu da deneyimlerinden faydalanarak, plan ve program yaparak gerçekleştirir (Adler, 1998, s.25-27). Toplumsal bir sorun olan şiddetin, eyleme dönüşmesinde insan kişiliğinin ve konuşma biçiminin yanı sıra, ekonomik, sosyal, siyasal, ideolojik, kültürel... vb. birçok sebebi vardır. Toplumsal değişme ve gelişmeler, sosyal değerlerdeki aşınmalar, savaşlar, kültürel yozlaşmayı artırarak, insanlar arasındaki ilişkileri bozduğu gibi, sürtüşme ve tartışmalara neden olmaktadır. İnsanlar bu durumdan huzursuz oldukları için kendilerini izole ederek, günümüzde olduğu gibi adeta kendi yalnızlıklarını yaşamayı tercih etmektedir (Köknel, 1992, s.14).

Oysa insanlar toplum halinde, birbirleri ile sürekli iletişim ve etkileşim halindedir. İnsanın, yaşamı süresince ihtiyaçları hiç bitmediği gibi bunları karşılarken de birçok engelle karşılaşması çok doğaldır. Zamanla insan belleğinde, doğuştan itibaren bu engellere karşı, direnç ve dayanma gücü gelişir. Bu benlik gücü ile kişi, dürtülerinden kaynaklanan isteklerini bastırmayı, denetlemeyi, engellemeyi, ihtiyaçlarını gidermek için beklemeyi, ertelemeyi öğrenir. Kişisel beceri ve yeteneği yeterli olmayanlar ile yetenekli;

fakat bu yeteneklerini iyi kullanamayanlar, içinde buldukları sosyal durumu, konumu, rolü ve yeri beğenmemeye başlar. Toplumca kendilerinin engellendiklerini düşünürler, insana özgü ilgi, saygı ve sevgi gibi temel dürtüleri tatmin edilemediği için, anlamadıklarını ya da başkalarını anlayamadıklarını düşünerek çıkmaza girerler. Düşünce ve davranışlarında paradoks yaşamaya başlarlar. İçinde buldukları bu ruhsal durum, onları önce düşüncelerinde, sonra da tavır ve davranışlarında şiddet içeren hareketler sergilemeye sürükler. Düşünce ile beslenen şiddet dürtüsünün nasıl bir süreç izlediğine bakacak olursak:

Bu süreçte önce, kişinin düşünce dünyasında bir bulanıklık, sinirlilik, gerginlik oluşacak, sonra bu duygu ve düşüncelerini dışa vurması ile devam edecektir. Bu tepkisel davranışın ilk göstergesi kişinin diline, bir başka ifade ile konuşmasına ve konuşurken kullandığı sözcüklere, el kol hareketlerine, yüz şekline, ses tonuna kısaca beden diline yansıtacaktır. Sözel şiddet sonucu kişiler, bazen ilkel dürtülerini tatmin ettiklerini düşünerek sakinleşebilirler. Örnek verecek olursak: “Oh rahatladım. Eğer bağıırıp çağırmasaydım, içimdekileri söyleyemeseydim kahrımdan ölebilirdim” gibi söylemlere çok sık rastlarız. Bu örnekten de anlaşıldığı gibi, insanlar birbirlerine hiçbir zaman kabul etmedikleri sözel şiddeti uygulayarak rahatladıklarını düşünmektedirler. Oysa sakinleşip, duygu ve düşünceleri durulduktan sonra, karşılıklı ya da tek taraflı söyledikleri sözlerin içeriklerini düşündüklerinde, kendilerini sorgulamaya başlayacaklardır. Bu sorgulama sonucunda, ya kendini suçlayacak ve üzülecek, ya da karşısındaki kişiyi suçlayıp rahatlayacaktır. Ancak her iki durum da, insanın kişilik yapısına, yetiştirilme tarzına, eğitim durumuna, toplumsal kültürüne ve dünya görüşüne göre farklıdır. Sözel şiddet aşamasından sonra, eğer insan sakinleşemiyorsa, şiddetin boyutu değişmektedir. Bundan sonra fiziki şiddet başlamaktadır. Fiziki şiddet sonuçları açısından, sözel şiddete göre farklılıklar içermektedir. Şiddet eyleme dönüştüğü için devreye yasalar girmektedir.

Şiddet dürtüsü doğuştan ve evrensel olmasına rağmen, şiddet eylemi doğuştan gelen bir vasıf değildir (Balcıoğlu, 2001, s.37). Öyleyse her türlü şiddet sonradan öğrenilmektedir. İnsan, yaşamı boyunca sürekli bilgi ve deneyim edinmeye, yeni bir şeyler öğrenmeye, öğrendiklerini de başkalarına aktarmaya çalışır. Öğrenme süreci, ailede başlar ve hayat boyu devam eder. Aile üyeleri tarafından, aile içinde bilinçli ya da bilinçsiz çeşitli öğretim yöntemleri kullanılmaktadır. Bunların içinde, şiddet içeren kalıplar da öğrenilmektedir. Bebeklik, çocukluk ve gençlik dönemlerinde belirli davranışları önlemek için özellikle anne-babaların, çevre ve toplumun korkutma, yıldırma gibi şiddet içeren davranışları, eğitim amacı ile kullanması, zamanla davranışların genelleşmesine yol açmaktadır. Özellikle gençlik çağındaki çocuklar ile, aileleri arasında sürekli bir çatışma yaşanır. Ailesi gencin giyeceğine, yiyeceğine, eve ve okula gidiş geliş saatine karışması; kendi isteklerini yaptırmak için baskı, korku gibi şiddet içeren

yöntemler kullanması, gençte ailesine karşı kırgınlık, kızgınlık ve öfkeye neden olmaktadır. Öfkeye bağlı davranışlar, her türlü karşı çıkma ve karışma durumunda ortaya çıkarsa, şartlanmanın genelleşmesinden söz edilebilir. (Yavuzer, 1992, s.127-135). Bu davranış kalıbı, özellikle toplumumuzun geçiş dönemi içinde yaşadığı en temel sorunlarından birisidir. Aile, iyi ya da kötü tohumların atıldığı ve yeşerdiği bir ortamdır. Doğan Cüceloğlu'nun dediği gibi hepimizin içinde bir çocuk vardır ve yaşamak ister. Çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamak, ruhsal ve toplumsal açıdan sağlıklı bireyler olarak yetiştirmek, ailelerin görevleridir. Bunun yanı sıra, toplumun kültür değerlerinin kuşaktan kuşağa aktarılması biçimindeki eğitimsel işlevi ve özellikle okul öncesi dönemde çocuğun yaşamında etkin bir toplumsallaştırma görevi de vardır. Ancak bunlar, ailelerin gerekli bilgi ve bilinç düzeyine sahip olmaları ile mümkündür. Aksi taktirde, içimizdeki çocuk her zaman sağlıklı bir ortamda yetişmez. Çoğu zaman aileler, okullar, toplumsal kültür ortamı, çocukların sağlıklı gelişmelerini engeller. Sağlıksız şartlarda yetişen kişiler, kendileri yetişkin olunca da, kendi çocukları için sağlıksız bir ortam oluşturmak eğilimindedirler. Aslında bu çabaları onlara normal gelmektedir. Böyle sağlıksız kişilerin oluşturduğu aileler, kendilerine özgü gelenekler, sağlıksız toplumlar da kendine özgü kültür değerleri oluştururlar. (Cüceloğlu, 1999, s.22). Bilinçli ailelerde yetişen çocuklar ile daha alt kültüre sahip ailelerde yetişen çocuklar arasında gözle görülebilir farklılıklar vardır (bkz. İmer, 1990, s.21). Birinde çocuklar daha rahat şartlarda yetişirken, diğesinde ise sürekli engellemeler ve baskı görülür. İçimizdeki çocuğun gelişmesi engellendiği zaman, küskün, hayattan zevk almayan, kızgın, iletişim kuramayan, kendisini savunmadığı için öfkelenen ve öfkesini sözel şiddete dönüştüren pasif bir kişilik ortaya çıkar. Bu kişiler, çoğu zaman kendilerinin ne istediklerinin öneminden çok, başkalarının ne istediklerini önemserler. Özellikle bizim ailelerimizin, çocuk üzerinde baskı ve korku oluşturarak, bütün isteklerini yaptırmak gibi bir çocuk yetiştirme anlayışı vardır. Bu konuda toplum tarafından kabul görmüş, kalıplaşmış deyimler ve ata sözlerimiz de mevcuttur. "Çocuk dediğin büyük sözü dinler, anne-baba hem sever hem döver, dayak cennetten çıkmadır... gibi. Her söyleneni yaptığı taktirde iyi çocuk, bir kısmını yapmadığı taktirde ise kötü çocuk olacağı her fırsatta söylenerek, adeta çocuğun beyni yıkanmaktadır. Böylece, çocuk erken yaştan itibaren düşünmemeye, sorgulamamaya, kendinin yerine başkalarının fikirlerini olduğu gibi kabul etmeye zorlanmaktadır.

Maalesef bu tutum okullarımızda da devam etmektedir. Yarınlarımızı emanet edeceğimiz çocuklarımızın gelişimi ve eğitimi özen ister. Genel anlamı ile eğitim; kişide istendik davranışlar kazandırma sürecidir (Tekin, 1982, s.6). Ülkemizde aile içi ve okullarımızda uygulanmakta olan eğitim anlayışı, bu doğrultudadır. Eğitim kurumlarında, öğrenciye ezbere dayalı, M.E.B.nın onayladığı kitaplar doğrultusunda eğitim verilmektedir. Genellikle öğretmen anlatır, yorumlar, öğrenci farklı bir yorum getirirse, doğru olsa bile öğretmen tarafından kabul görmez. Çünkü kitapta ne ise doğru o kabul edilir.

Öğrencinin farklı fikirler üretmesi ya da mevcut fikri sorgulaması engellenir. Öğrenci de not kaygısı taşıdığı için öğretmenin istediğini ve kitaptakilerin doğru olduğunu kabul etmek durumundadır. Aksi halde öğrenci arkadaşlarının yanında öğretmeni tarafından azarlanarak, küçük düşürülecektir. Bir çok öğrenci, gerek okul içinde gerek sınıf içinde, öğretmenleri tarafından onaylanmayan davranışları nedeni ile öğrenciyi uyarma adı altında sözel şiddete maruz kalmaktadır. Çoğu zaman “sen adam olmazsın, seni ailen böyle mi yetiştirdi?, seni disiplin kuruluna vereyim de gör” ya da “senin cezanı ben mi vereyim yoksa müdür bey mi versin?” gibi öğrenciyi aşağılayan, suçlayan, alay veya tehdit eden sözler kullanarak, sözel şiddet uygulanmaktadır. Ancak öğretmenler, sözel şiddeti uygularken, öğrenciyi terbiye ettiklerini düşünüp, bunu da eğitimin bir amacı olarak görmektedir. Ancak, yargının da tanımlamakta zorlandığı ve yasalarda da üzerinde pek durulmayan sözel şiddet, kısa sürede tespit edilememektedir. Tespit edilmesi zor olduğu için her alanda uygulanan sözel şiddet, kişilerde bir ömür boyu süren derin izler bırakmaktadır. Bana göre sözel şiddetin etkisini en iyi tanımlayan kavram “El yarası geçer ama dil yarası geçmez” ata sözüdür. Sözel şiddet, özellikle statü ve bilgi sahibi kişiler tarafından, otorite kurmak amacı ile uygulanmaktadır. İnsan davranışlarını etkileyen, insanda psiko-sosyal yaralar açan en yaygın şiddet türüdür. (Polat, 2001, s.94-186). Eğitim kurumlarında sözel şiddetin kabul görmesi, üzerinde düşünülmesi gereken bir sorundur. Bu sorunları ancak çağdaş eğitim modeli ile çözebiliriz. Çağdaş eğitim, bireyin ruhsal ve toplumsal bakımdan gelişmesini, kendisinin ve toplumun yararına beceriler kazanmasını hedefler. Bu nedenle öğrenciyi, bağımsız düşünme, araştırma, sorgulama, yeni fikirlere açık ve düşüncelere saygı duyarak tartışma yeteneğinin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Düşünce ve ifade özgürlüğünün önündeki geleneksel tabuları kaldırarak, karşılıklı saygı ve hoşgörüyü kazandırmaktadır. Ülkemiz gerçeklerini göz ardı etmeden, çağdaş eğitim anlayışını benimseyip, uygulamaya koymamızda, geleceğimiz için büyük faydalar vardır. Eğitim kurumlarımızda mevcut olan eğitim anlayışı, günümüzde geleneksel kalıplar ile değişim rüzgarları arasında, oradan oraya savrulan, kendine, geleceğine güvensiz insanlar yetiştirmektedir. Esas itibarı ile insanlar, görünüşte bedenen büyümüş, ancak düşünce dünyaları belli kalıplar içinde sıkışıp kalmıştır. Sonuçta okumuş-yobaz ve bağnaz insanların sayısı artmaktadır (Cüceloğlu, 1999, s.28). Bu nedenle toplumun geleneksel anlayışını değiştirmek için, önce ailelerin eğitimine önem vermeliyiz.

Çocuğun yetiştiği toplum, duygularının ifade biçimini olduğu kadar, onun benlik bilincini de biçimlendirir (Cüceloğlu, 1979, s.58). Çocuklarımız aile içinde şiddetin her türü ile tanışmaktadır. Aileler öz çocuklarına, “terbiye” etmek amacı ile, bilerek ve isteyerek şiddet uygulamaktadır. Ayrıca bir devlet kuruluşu olan, çocuk bakım ve ıslah evlerinde de aynı amaç doğrultusunda şiddet uygulanmaktadır. Onurlu insanlar yetiştirmeyi amaç edinen okullarımız, Türk ulusunun onurunu ve güvenliğini korumakla görevli kuruluşlarımız, önce kendi insanların onurunu elinden alarak işe

başlamaktadırlar (Cüceloğlu, 1999, s.108). Fiziksel ve sözel şiddetin uygulandığı bütün alanlarda şiddet, öğrenilmiş bir davranış kalıbı haline gelmektedir. Eğitim ve öğretim ile pekiştirilerek, daha sonra gelenlere aktarılarak bu süreç devam ettirilmiştir. Kısaca, bir şiddet kültürü oluşturularak bu kültür yaşatılmaktadır. Şiddetin uzun yüzyılının bu türden simgeleri, artık yaşayan tarihimizin bir parçasıdır; onları silip atamayız (Keane, 1996, s.14). İnsanlar, yüzyıllardan beri süregelen şiddeti unutamadıkları için, belli bir çerçeveye oturtmak istemişlerdir. Bu nedenle ulusal ve uluslar arası, son zamanlarda global bir mantık oluşturularak, insanları bu kavramların arkasına sığınarak düşünmeye sevk etmektedirler. Aslında bu tez, dünyada kutuplaşmalara ve şiddeti demokrasi, insan hakları ve barışın sağlanması için vazgeçilmez bir unsur olarak göstermektedir.

Medeniyetlerinin yaşayabilmesi için dünya barışının sağlanmasından söz edilir. “Barış” sözcüğünün yalın anlamı ile bilinç düzeyine çıkan derin anlamı insanlarda farklı şeyler çağrıştırmaktadır. Derin anlamda, bize ve başkalarına karşı saldırgan kötülüğü ilgilendiren, iyi niyet veya kötü niyetle dolu bir belirti, zaman zaman da zafer görüntüsü altında yaşanan, bir ceza eylemi yerine kolaylıkla konulabilir (Cogito, 1996, s.225). Görüldüğü gibi algılama biçimlerindeki farklılıklar insanda değişik kavrayışlar gösterir. Günlük konuşma dilinde barış sözcüğü, öz korunma (savunma) amaçları içeren derin anlamını sürekli bilinç dışına atarak, yalın anlamı (sözlük anlamı) ile kullanılır. Dünyada kalıcı barışı sağlama tasarıları çoğunlukla güce dayanmakta ve bilinç dışına atılan anlamları öne çıkarmaktadır. Gizli bir güç olan şiddet, adeta barış ile maskelendirilerek kullanılmaktadır. Dünyada olduğu gibi, ülkemizde de şiddetin girdiği kılıflar vardır. Bu kılıflar içinde, kurumsallaşmış, gelenekselleşmiş olan şiddet, şiddet olarak algılanmaz. Çoğu zaman adına: “adet, töre, terbiye...” denir. Genellikle insanlara vatan ve millet aşkı için yapıldığı kutsanarak anlatılır. Rekabet ortamının yaratmış olduğu insanlar arasındaki hırs, iftira, kıskançlık, zengin olmak için, basında reyting için, bazen de dostluğun inkarı için şiddet sadece bir söz, bir cümleciktir. Ancak sanatın ve edebiyatın dili ile anlatılan gerek sözlü, gerekse yazılı şiddet, hiç kimse tarafından şiddet olarak algılanmaz. Bütün ülkelerin kendilerine özgü bir kültürü vardır. Şiddet ve şiddet anlayışı da kültürle göre değişmektedir. Genellikle insanlar kendi kültürlerindeki şiddeti görmezler, başka bir toplumun kültüründekini ise hemen isimlendirmeye çalışırlar. Ayrıca şiddet, devletlerin ve devletleri yöneten iktidarların yapışik ikizi gibidir. Adeta devlet ve kurumlarının koruyucusu, savunucusudur. Halka karşı bütün kurumların kutsal dokunulmazlık zırhıdır. Yasalarla bu zırh daha da güçlendirilmiştir. Bu anlayış içinde, insanların sistem ile ilgili ve uygulamalardan kaynaklanan sorunların sözlü ifadeleri ve hatta kafaların içindeki düşünceleri bile, kurumlara saldırı olarak algılanmaktadır. Oysa bireylerin hak ve özgürlükleri, sadece iktidarda olmadıkları için iktidar tarafından engellenmemelidir, çünkü aynı durum bir gün kendileri için de gerekli olabilir.

Yaygın olarak her alanda uygulanan ve dünya toplumlarının kutsadığı şiddet, günümüzün en tartışmalı konusudur. Genellikle gelişmiş batılı bilim adamları tarafından dünya kültürleri, toplumları, dilleri, dinleri, gelenekleri ve adetleri araştırılmıştır. Dünyanın diğer ülkelerinden farklı olarak, batılı devletler özellikle bu araştırmalar için hala bütçelerinden çok büyük pay ayırmaktadır. Bu araştırmalar sonucu bilim adamları, batı ve doğu kültürü ayrımını ortaya koymuşlardır. Ancak, araştırmalar batı büyüteci altında yapıldığı için, kendi kültürlerinde de mevcut olan şiddeti, hiçbir zaman dile getirmedikleri gibi, onları adeta görmezden gelirler. Bunun aksine doğu kültürlerinin şiddeti hep açık, hep ortada ve her fırsatta ve her alanda sık sık vurgulanır. Aklıma hemen şu soru geliyor; her yönden gelişmiş olan batılı devletler ile gelişmekte olan doğulu devletler arasındaki şiddet anlayışı, acaba batıya göre sadece gelişmişlikle mi giderilecek? Bugün batı, gelişmişliğini ön plana çıkartarak; az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere karşı farklı politikalar uygulamaktadır. Ancak, batılı gelişmiş ülkeler arasında da bazı farklar olmasına rağmen, kendi aralarında izledikleri politikalara bu farklar yansımamaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, batının bu iki yüzünün farkında olup, bundan hep şikayet etmektedir. Ne yazık ki bu farkındalık, yönetime sahip olan belli bir azınlığın iç politikada işine yaramaktadır. Gelişim süreci içinde olan toplumlarda, insanlar hep bir bekleyiş içindedir. Bu süreç, ülkeyi yönetenler ile gelişmiş ülkelerin çıkarları doğrultusunda uzamakta ve insanların sabrını bitirerek kaosa yol açmaktadır. Oysa soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte, batılı olmayan ülkelere birçoğu, batının gelişmişlik ölçülerine rakip hale gelmiştir. Bu aşamada, doğulu bilim adamları da batılı meslektaşlarının yaptığı gibi, batı kültürü ile ilgili bir araştırma yapabilseler, belki bugün izlenen farklı politikalar değişebilir. Medeniyetler arasındaki, ortak unsurları teşhis etmeleri, her kültürü diğerleri ile beraber yaşamayı öğrenmek zorunda bırakacaktır. Uluslar arası diyalog daha olumlu, daha yapıcı ve daha insani bir boyuta ulaşacaktır. Dilin, bu noktadaki önemi göz ardı edilemez. Söz konusu olan araştırmalar için, öncelikle ekonomik kaynak gerekir. Doğru analiz etmek için araştırmanın yapıldığı ülkelerin dilini, kültürünü (toplumun yaşam anlayışlarını ve biçimlerini, inanışlarını, geleneklerini, adetlerini... vb), alt kültürlerini iyi bilmek gerekir. Böyle bir araştırma, uzun yıllar süreceği için sabırlı olmayı, bizzat o ülke vatandaşı gibi düşünmeyi ve algılamayı, tarafsız olmayı ister. Yöntemi iyi bilerek ve bilimsel dile hakim olarak yapılan bir araştırma ancak amacına ulaşır, aksi halde saçma bir saldırı olarak algılanır. Gelişmekte olan ülkeler, daha çok kendi iç meseleleri ile uğraştıkları için, bilime ve bilimsel araştırmalara kaynak ayıramamaktadırlar. Dolayısıyla batı kültürünün dünya kültürü, İngilizce'nin de dünya dili olduğu iddia edilebilir (Huntington, 1995, s.117). Özellikle batı dünyası tarafından desteklenen költürçülük, esasta küreselleşmenin bir ideolojisidir ve bu çelişki ile baş edebilmek de pek mümkün gözükmemektedir. Sözde uygar dünyada, görünüşte uygar davranan insanlar arasında da şiddetin görüneni kadar, görünmez olanı; fiili olduğu kadar sözlü olarak da ortaya çıktığını kabul etmemek mümkün değildir. Şiddetin niçin yapıldığı, neden, hangi amaçla yapıldığı ya da hangi tür şiddet

olduğunu sorgulayarak, onlara kılıf bulmak bizlere hiçbir şey kazandırmadığı gibi, şiddetin yaşam bulmasına neden olacaktır.

Belki de dünyada yaşayan diller açısından şiddetin incelenmesi gerekir. Bilindiği gibi doğu ve batı dilleri farklı dil ailelerinden gelmektedir. Ural-Altay dil grubundan olan, Türkiye’de egemen dilde ve bilim dili olarak dünyanın hemen her yerine egemen olan Anglo-Saxon dillerindeki şiddet kavramları elbette farklıdır. Değişik dillerdeki şiddet tanımına giren, saldırganlık sözcükleri ile benzer anlam taşıyan sözcükler ayırımı ve kullanım farkları da ortaya çıkartılırsa; şiddet ile ilgili anlaşmazlıklar ortadan kalkabilir. Ancak her dil, kendi içinde de kullanım farklarından kaynaklanan ve temelde aynı anlamı içeren sözcükler türeterek kelime haznelerini zenginleştirme eğilimindedir. Ülkemizde olduğu gibi çoğu zaman alıntı kelimelerle, ya da bunların bir kısmına Türkçe karşılık bularak, konuşma dilini zenginleştirdiğimizi zannederiz. Bu arada bir sözcüğe birden fazla anlam yüklenerek, ya da aynı anlamı içeren farklı sözcükler kullanılarak yapılan konuşmalar, insanların kafalarını karıştırmaktan başka bir işe yaramaz. Sözcükler, anlamsız ses kalabalığı olarak kullanmak için değil, düşündüklerimizi açık ve anlamlı ifade edebilmek için kullanılmalıdır. Aksi halde dili az bilen bir kişi, sözcükleri anlamlarına göre kullanamaz ve sözcüklerin cümle içinde kazandığı özel anlamları da anlayamaz. Bu nedenle bir dilde kavramların işaret ve simgelere dönüşmesindeki mantık, ilke ve kurallarının yanı sıra, denetimi ve doğru seçimi sağlayan, dilbilgisi kurallarını da iyi bilmek gerekir. İnsanlar arasında doğru ve sağlıklı iletişim için, dili kurallarına uygun kullanılmalıdır. Bir dilin kendi kuralları içinde sözcükler, yaşayan bir canlı gibidir. Bu yaşamda sözcükler, söyleyene, dinleyene, ortama, yere, zamana, ses tonuna, vurguya, beden durumuna, cümle içindeki yerine ve diğer sözcüklerle bağlantısına göre anlam kazanır. Genel olarak sözcüklerin anlamları ya kaynaktan, ya kullanıştan ya da diğer etkenlerle değişebilir. Aynı şekilde değişik sözcüklerin ortak olan ve olmayan anlamları, kişinin amaç, beklenti, önyargı, algılama biçimine, davranış ve tutumuna göre farklı yorumlanması ile de değişebilir. Kısaca sözcükler, sözlükteki anlamları dışında kullanıldığı zaman, kişinin ve içinde bulunduğu çevrenin durumuna göre de anlam kazanırlar. Sözcüklerdeki anlam ve bilgi dışında, her insanın sözcüklere yansıttığı bir de duygu yükü vardır. Konuşma dilinde çoğu zaman anlatıma canlılık, renk ve coşku katmak için benzetmeler kullanılmaktadır. Örnek olarak; bir insan çok çalıştığını belirtmek için “Eşek gibi çalışıyorum” diyebilir, fakat bir başkası onun için “Eşek gibi çalışıyorsun” dediği zaman, kırılabilir ve hatta aşağılanmış hisseder (Köknel, 1986, s.116). Aynı şekilde derslerinde çok başarılı olan bir öğrenci, derslerine çok çalıştığını belirtmek için “deliler” gibi ders çalıştığını, ya da öğrencilerin çok kullandığı bir deyim ile belirtmek gerekirse “çok ineklediğini” söylerken eylem farklı anlaşılmaz, ancak arkadaşlarının kısaca ona “inek” demesi, mecaz anlamlar yarattığı için öğrencide farklı duygular oluşturur. Öğrencinin çalışma isteği kırılabilir, kendini aşağılanmış hissedip öfke, kızgınlık gibi duygularla arkadaşları arasında tartışma ve sürtüşme yaşamasına neden olabilir.

Genellikle bu tür davranışlar kişilerde; karşılıklı kendini kontrol (oto-kontrol) kaybı ile gelişen, utanç ve suçluluk duyguları yaratır. Sonuçta benzetmeyi yapan da, benzetilen kişi de zarar görür. Yerinde ve zamanında yapılmayan benzetmeler de anlamı değiştirir. Söyleyiş tarzı, vurgu ve ses tonu ile insanın dış görünüşü de genellikle sözcüklere farklı anlamlar, duygular yükler. Bazı eylemler övülür, bazıları kınanır, bazı nesnelere, bitki ve hayvan isimleri hoş izler bırakırken, bazıları da hoş olmayan duygular yaratır. Bunun gibi “iyi, kötü, doğru, yanlış, güzel, çirkin, haklı, haksız” gibi değer içeren sözcükler de insanlarda aynı etkiyi yaratmaktadır. Sözcüklerin insanlarda yarattığı bu tür etkiler, toplumdan topluma, kültürden kültüre göre farklılıklar gösterir. Dil açısından bakıldığında zaman; insanlar ve toplumlar hatta kültürler arasındaki anlaşmazlıkların, sürtüşmelerin ve şiddetin nedenlerinin başında “dildeki çok anlamlılık”, bir başka ifade ile bir sözcüğe birden fazla anlam yüklenmesinden kaynaklanmaktadır. Sözcüklerin birden fazla anlam içermeleri, simgeledikleri kavramların karışmasına ve anlamların belirsizleşmesine neden olmaktadır. Bu durum dilini çok iyi bilen insanlar arasında bile anlaşmazlıklar yaratır. Dünyada yaşayan birçok dil vardır. Her dilde özellikle soyut kavramları anlatan (özgürlük, bağımsızlık, barış, sorumluluk... gibi) sözcükler en çok anlaşmazlıklara zemin oluşturmaktadır. Bu sözcükleri kullanan her toplum ve ülke, kendi dilini oluşturan sözcüklerin anlam ve dil kuralını doğru kabul ettiği için uzlaşma sağlanamamaktadır. Bunun yanında günlük konuşma dilinde, çekinme, saygı, sevgi, utanma, korku, yüreklendirme gibi duygusal; esneklik, incelik, nezaket gibi biçimsel; aldatma, kandırma, göz boyama, gözdağı verme, alay etme, sindirme, yanıltma, küçük düşürme gibi dilin yargı görevlerinin yanlış kullanılmasından kaynaklanan anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Ayrıca her insan ve her toplumun dilinde mevcut olan bir takım önyargılar vardır. Önyargılar, insanların diğer insanlarla ilgili düşüncelerini etkilemektedir. İnsanlar arası etkileşimde, özellikle gizli bir ayrımcılık yaratmaktadır. Allport önyargıyı, insanlarda doğal bir eğilim olarak var olduğunu, kategorilendirmenin yol açtığı aşırı genellemenin bir sonucu olarak değerlendirir (Harlak, 2000, s.8). Farklı kültürlerin ve farklı değer yargılarının yaşandığı toplumlarda, önyargılardan söz etmek mümkündür. Önyargılar, insanların düşünce, tavır ve davranışlarında genel olarak bir şeyin lehinde veya aleyhinde olmayı sağlar. Bu kısır döngülerle beslenen insan düşünceleri, şiddet ortamını yaratmakta ve yaşatmaktadır. Farklı kültürler mozaiki olarak değerlendirilen ülkemiz, aynı zamanda da batı ve doğu kültürleri arasında bir köprü görevi yapmaktadır. Her iki kültürün izlerini taşıması nedeni ile, hem batı hem de doğu arasında cereyan eden olayların kaygısını yaşamaktadır. Özellikle 11 Eylül saldırısından sonra, doğu şiddeti ile ilgili teoriler, dünyadan büyük destek bulmuştur. Bu süreç insanların, saldırganlık ve şiddet dürtülerini yeniden farklı boyutları ile ortaya çıkartmıştır. Dünya ülkeleri arasında, acımasızca devam eden rekabet, her alanda olduğu gibi sermayeyi de, adeta insan yaşamına yönelik bir saldırı haline getirmiştir. Dünya devleti kurma fikirleri ile uluslar üstü sermaye gücüne sahip olanlar, bilim, teknoloji ve eğitimi de denetim altında tutmaktadır. Özellikle medya ve internet gibi

iletişim araçları ile uluslar arası denetimi sağladıkları gibi, bireylerin beyinlerine kadar girerek onları istedikleri gibi yönlendirmektedirler. Bu politikalar, insanlar ve hatta toplumlar arasında da, sorunların her geçen gün artmasına neden olmaktadır. İnsanlar çoğu zaman demokratik çözümlerle sorunlarından kurtulmaya çalışmaktadır. Ancak bu yollar, egemen güçlerin çıkarları doğrultusunda kapatıldığı için, toplumlar problemlerini çeşitli yöntemlerle çözmeye yönelmektedir. Bu ve benzer ortamlarda, insanlar diyalog yerine şiddet içeren çözümlere başvurmaktadır. Görüldüğü gibi, medya kadar diğer iletişim-bilişim araçları da, çıkar amaçlı kullanıldığı zaman, dünya insanları arasında iletişim, etkileşim, eğitim ve değişim yerine, şiddeti körükleyen yazılı, görsel ve işitsel bir silah haline gelmektedir. İnsanlar, ister hayat karşısındaki temel tavır ve kararlarla ilgili olsun, ister günlük olay ve tartışmalarda “Bir tek doğru var, o da benim söylediğimdir” havasını verdiği zaman, engellerle karşılaşması kaçınılmazdır (Baltaş, 2001, s.161). Bunun yerine, insanların görüşleri alınarak ve seçme hakkı verilerek geliştirilen süreç, insanlar arası çatışmaları azalttığı gibi uzlaşma ortamını da sağlar.

SONUÇ

Sağlıklı ilişkilerde, duygu ve düşüncelerin dilini iyi bilmek kadar bu dili iyi kullanmakta çok önemlidir. Gerek insanlar arası, gerek toplumlar arası ilişkileri geliştirmek için amaç, duygu ve düşüncelerimizin dili olan kelimeleri doğru seçip, doğru kullanmak olmalıdır. Kelimelerin doğru kullanılması kadar, doğru algılanması ve anlaşılması da önemlidir. Bu nedenle, insanlar ve toplumlar arası ilişkilerde, çıkar kaygısı bir kenara atılmalıdır. İnsanlık için gerekli olan; birlikte çalışma, birlikte yaşama ve paylaşmayı besleyen, geliştiren çağdaş bir beklenti olan, sinerji duygusunu geliştirmek olmalıdır. Böylece insanlar, yaşamın gerçeklerine uyum sağlayabilirler. Bu çerçevede insan ilişkilerinde benimsediğimiz ana duygu “karşılıklı saygı ve sevgi”dir. İnsanlar arası ilişkilerin daha sağlıklı yürümesi için, saygı, sevgi gibi soyut kavramları, kavram olmaktan çıkartıp, hayata geçirmek ancak somut adımlar atmakla mümkündür. Böylece hem statüleri farklı büyük-küçük, ast-üst, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde; hem de eşit statüde çalışanlar ile eşit ilişki içinde olmaları beklenen insanlar arasında da karşılıklı saygı ve sevginin oluşması mümkün olabilir. Unutmamamız gereken insanların sizden beklediği, gerçekte sizin diğer insanlardan beklediğinizin aynısıdır. İnsanlar karşılıklı ilişkilerinde saygı, sevgi ve hoşgörü bekleyişi içindedir. Bu arayışta da hep en güzeli, en iyiyi yakalamak, huzur ve güven içinde yaşamak arzusu yatmaktadır. Elbette bu arzularını gerçekleştirirken hata yapabilirler. Ancak, çok az insan hataları ile yüzleşebilir. Genellikle hataları ile yüzleşmek zorunda kalan insanlar, utandırıldıklarını düşünerek, karşısındakilere öfke ve nefret duyar. Bu nedenle hatalarını düşünmek ve düzeltmek yerine, içlerinde anlamsızca büyüyen kin ve hınç duygularını dışa vurmak (sözlere dökmek) için uğraşırlar. Bununla birlikte ülkemizde geleneksel bir yaklaşım olan “hataları düzelterek doğruları göstermek” anlayışı, çağdaş olan “yanlışları

değil, doğruları yakalamak” anlayışı ile çelişmektedir. Genellikle bizim toplumsal kültürümüzde “açık sözlülük” adına “insanların hatalarını yüzlerine söyleyin ki, değişmelerini sağlayın” anlayışı hakimdir. Bu anlayış insan ilişkilerinde eleştiri ve yargılayıcı olmayı ön plana çıkarttığı için, her zaman tepkisel olarak sözel şiddeti yaratmaktadır. Modern toplumlarda insanların hataları yerine, onların her konuda gösterdikleri gayreti ve olumlu yönlerini öne çıkartarak, kendilerine olan güvenlerini arttırmaya yönelik davranılır. Bunun altındaki temel mantık ise, pekiştirilen her iyi ve güzel davranışın devamlılık göstermesidir. Bu davranış biçimi, insanlarda kendilerine değer verildiği duygusunun gelişmesini ve aynı zamanda da hataları ile daha kolay yüzleşmelerini sağlar. Ayrıca insan ilişkilerinde kırgınlıklara neden olan sözel şiddeti de önler. Dil, insan ilişkilerini belirleyen bir öğedir. “Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır” ata sözünden de anlaşıldığı gibi bütün sorunlarımızı konuşarak, kırgınlıklara, düşmanlıklara neden olmadan çözebiliriz. Bütün sorun, dilimizi daha iyi ve daha etkili bir biçimde kullanabileceğimizin farkında olmamamızdadır. Çünkü dilin kullanımı için öyle büyük yatırımlara, büyük projelere, büyük ekonomik kaynaklara ihtiyacımız yoktur. İhtiyacımız olan tek şey, doğuştan sahip olduğumuz ve zamanla geliştirdiğimiz dilimizi iyi kullanabilme sanatımızdır.

KAYNAKÇA

Adler, Alfred, İnsan Tabiatını Tanıma Çeviren, Yörükhan, Ayda - T. İş Bankası Kültür Yayınları, Y. No: 334, 4. Baskı, 1998, İstanbul

Balcıoğlu, İbrahim, Şiddet ve Toplum, Bilge Yayınları, 2001, İstanbul

Baltaş, Acar-Zuhal, Bedenin Dili, Remzi Kitapevi, 2001, İstanbul

Cogito, Şiddet, Yapı Kredi Yayınları (Kış-Bahar) 1996, İstanbul

Cüceloğlu, Doğan, İnsan İnsana, Altın Kitaplar, 1979, İstanbul

Cüceloğlu, Doğan, İçimizdeki Çocuk, Remzi Kitapevi, 1999, İstanbul

Çiftpınar, Bülent, Die Deutschen Lehnwörter In Der Türkischen Schriftlichen Presse Zwischen 1960-1990, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1182; Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 65; 2000, Eskişehir

Harlak, Hacer, Önyargılar, Sistem Yayıncılık, 2000, İstanbul

Huntington, Samuel P, Medeniyetler Çatışması, Vadi Yayınları, 1995, Ankara

Keane, John, Şiddetin Uzun Yüzyılı, Dost Kitabevi, 1998, Ankara

Köknel, Özcan, İnsanı Anlamak, Altın Kitaplar, 1986, İstanbul

Köknel, Özcan, Kişilik, Altın Kitaplar, 1992, İstanbul

Morris Desmond, Bodytalk - Körpersprache, Gesten und Gebärden, Wilhelm Heyne Verlag, 1994, München

Polat, Oğuz, Çocuk ve Şiddet, Der Yayınları, 2001, İstanbul

Tekin, Halil, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1982, Ankara

Ünlü, Sezen, Psikoloji, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 561; Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No: 259; 1992, Eskişehir

Yavuzer, Haluk, Çocuk ve Suç, Remzi Kitabevi, 1998, İstanbul

Yavuzer, Haluk, Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, 1994, İstanbul